

ДИНАМІКА І СТРУКТУРА МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ ТА ЇХ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ

Новік О.І.

Університет державної фіскальної служби України

В статті проаналізовані надходження до державного бюджету України (ДБУ) в цілому та митних платежів зокрема. Визначено частку митних платежів у ДБУ, що складає близько 40% загальних надходжень, що не відповідає світовим нормам. Обґрунтована необхідність розробки методики розрахунку ефективності адміністрування митних платежів на державному рівні що забезпечить прозорість діяльності митних органів.
Ключові слова: адміністрування, митні платежі, законодавство, державний бюджет, ефективність.

Постановка проблеми. З часів вступу до СОТ особливу увагу приділено митним платежам, їх структурі, реалізації фіскальної функції митних платежів. Це актуалізує питання оцінки змін, що відбулися за період з 2009 року стосовно надходження митних платежів до бюджету та їх роль у формуванні податкових надходжень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем мита та митної політики присвячено багато робіт класиків, серед яких слід виділити Д. Кейнса, Д. Рікардо, А. Сміта, К. Маркса, Д. Менделєєва, В. Петті та інших. Серед сучасних вітчизняних науковців необхідно виділити роботи А. Войцещук, О. Гребельник, О. Десятнюк, І. Іващук, Ю. Кунєв, В. Мартинюк, П. Пашко, В. Хомутенко та ін. Їх наукові дослідження присвячені різним аспектам митної політики, зокрема В. Хомутенко, В. Мартинюк, О. Десятнюк активно аналізують фіскально-регулюючий потенціал митної системи України. Однак, не зважаючи на значну кількість праць та істотні досягнення у цій галузі, внаслідок постійних зрушень в геополітичній політиці, постійного прямування до стандартів і норм Європейського Союзу, митна політика, зокрема адміністрування митних платежів, потребують уточнень та вдосконалення.

Метою статті є оцінка динаміки та структури митних платежів і впливу останніх на наповнення Державного бюджету України.

Виклад основного матеріалу статті. Одна з найважливіших функцій митних органів – це наповнення державного бюджету. Від того на скільки ефективно ведеться митна політика й обґрунтовано використовується потенціал митних платежів залежить надходження до ДБУ.

Як зазначено в Податковому Кодексі України (ПКУ) [1], митні платежі – це податки, що відповідно до ПКУ та митного законодавства справляються під час переміщення, або у зв'язку із переміщенням товарів через митний кордон України та контроль за справлянням яких покладено на контролюючі органи. При цьому, в Митному Кодексі України (МКУ) [2], надано перелік митних платежів, а саме: мито; акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції); податок на додану вартість із ввезених на митну територію України товарів (продукції).

Окрім того, за виконання митних формальностей фіскальною службою України поза місцем розташування цих органів або поза робочим часом, установленим для них, декларант вносить плату. Плата нараховується за кожну повну або неповну годину виконання митних формальностей поза місцем розташування фіскальної служби України або поза робочим часом, установленим для цих органів, незалежно від кількості посадових осіб органів доходів і зборів, залучених до виконання таких формальностей. До часу, витраченого посадовою особою фіскальної служби України на

виконання митних формальностей поза місцем розташування цих органів, зараховується також час, витрачений нею на проїзд до місця проведення митних формальностей та у зворотному напрямку [3]. Розмір такої плати сягає від 20 до 50 євро за 1 годину роботи (незалежно від кількості посадових осіб митного органу, залучених до виконання митних формальностей) [4].

Також, окрім вказаних в МКУ митних платежів, існує єдиний збір, що справляється у пунктах пропуску через державний митний кордон України та регулюється ЗУ «Про єдиний збір, що справляється у пунктах пропуску через державний кордон України» [5] за останньою редакцією від 28.12.2015 р.

Митні збори до 2008 року також входили до складу митних платежів, але у результаті вступу до СОТ були відмінені, що спростовує взаємний доступ на ринки, тобто призводить до зниження торговельних бар'єрів.

Головне завдання СОТ – сприяти безперешкодній міжнародній торгівлі. Розвинені країни, за ініціативою яких створена СОТ, вважають, що саме економічна свобода в міжнародній торгівлі сприяє економічному зростанню і підвищенню економічного добробуту людей [6].

Аналіз динаміки надходжень митних платежів до ДБУ (табл. 1) свідчить, що надходження митних платежів з кожним роком зростають. У 2009 році – це 82,822 млрд. грн, а вже у 2016 – 235,3 млрд. грн, що більше на 154,47 млрд. грн, або на 284%.

З іншого боку, зважаючи що, курс долара у 2009 році був 8,1 грн, а в 2016 вже 26,2 грн., у доларовому еквіваленті отримаємо, що у 2009 році до ДБУ надійшло 10,2249 млрд. дол., а в 2016 році – 8,9809 млрд. дол. Отже, хоча у гривнях дохідна частина ДБУ зросла, проте в еквівалентному відношенні до долара вона зменшилась на 1,244 млрд. дол.

Щодо ПДВ, то він складав 80–90% щорічних надходжень митних платежів до ДБУ, тобто на всі інші податки і збори припадало лише 10–20%.

Звідси можна зробити висновки, що всі митні платежі, окрім ПДВ, несуть не фіскальне навантаження, а, скоріше, регулятивний, контролюючий та захисний потенціал.

Якщо аналізувати темпи приросту надходжень, то особливий «стрибок» зафіксовано у 2015 році завдяки вжиттю ефективних заходів, спрямованих на здійснення належної організації митного контролю, ефективної протидії митним правопорушенням, забезпечення повноти оподаткування товарів, достовірності декларування товарів, транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, посилення роботи з контролю за правильністю визначення митної вартості товарів, класифікації країни походження. В 2015 р. митницями ДФС зібрано до бюджету 202,3 млрд. грн., або 102,6 відс. до встановлених завдань, в абсолютних показниках приріст +5,1 млрд. гривень).

У цілому показники надходжень до державного бюджету у 2015 році порівняно з 2014 роком зросли на 49,1 відс., або на 66,6 млрд. гривень. Приріст надходжень забезпечено з: податку на додану вартість з ввезених на територію України товарів на 29,3 відс., або на 31,5 млрд. грн., акцизного податку з ввезених на митну територію України підакцизних товарів на 56,0 відс., або на 8,2 млрд. грн., ввізного мита на 221,9 відс. або на 27,5 млрд. грн., вивізного мита на 90,5 відс., або на 199,4 млн. гривень. Митницями ДФС забезпечено виконання заходів щодо контролю правильності визначення митної вартості товарів. Сума додаткових надходжень коштів від корегування митної вартості у 2015 році склала 5,8 млрд. грн., що на 1,8 млрд. грн., або на 43,1%, більше показника 2014 року (4,1 млрд. гривень) [7].

У 2016 році надходження від мита зменшились у зв'язку із зниженням обсягу імпорту в Україну та повільними темпами виходу на зовнішні ринки.

У табл. 2 на основі показників загальних надходжень до ДБУ і окремо надходжень від мит-

Таблиця 1

Надходження митних платежів до ДБУ (млрд. грн)

Роки	Акцизний податок з ввезених на митну територію України	Ввізне мито	Вивізне мито	ПДВ	Єдиний збір, що справляється у пунктах пропуску через державний кордон України	Плата за виконання митних формальностей митними органами поза місцем розташування митних органів	Всього
2009	3,024	6,327	0,383	73,149	0,127	0,082	82,822
2010	3,470	8,555	0,295	73,342	0,148	0,070	85,666
2011	9,600	10,462	1,311	93,157	0,181	0,054	114,543
2012	8,479	12,984	0,201	101,575	0,171	0,043	123,291
2013	7,129	13,343	0,078	96,541	0,180	0,039	117,260
2014	14,587	12,388	0,220	107,287	0,208	0,038	135,388
2015	22,756	39,881	0,419	138,764	0,272	0,051	202,3
2016	32,938	20,001	0,369	181,453	0,349	0,065	235,3

Джерело: складено на основі статистичних даних Державної фіскальної служби України

Таблиця 2

Частка митних платежів у Державному бюджеті України (сальдо), млрд.грн

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
ДБУ	209,7004	240,615	314,6169	346,54	339,2269	357,842	531,551	612,103
Митні платежі	82,822	85,666	114,543	123,291	117,260	135,388	202,3	235,3
Частка МП у ДБУ	39,49%	35,6%	36,4%	35,57%	34,56%	37,91%	37,83%	38,16%

Джерело: розраховано автором на основі даних [9–15]

них платежів розрахована частка митних платежів у ДБУ, або, за твердженням А. Білецького [8], фіскальний потенціал. Як свідчать дані, найбільша частка митних платежів у ДБУ припадає на 2009 рік, незважаючи, навіть, що це рік економічної кризи. В цілому, питома вага в структурі доходної частини державного бюджету митних платежів за досліджуваний період сягає 40%. В світі склалася тенденція, коли митні платежі складають 1/3 частину державного бюджету, а податкові платежі – 2/3 його частини. В Україні митні платежі, формують майже 2/3 ДБУ.

Спостерігається тенденція пропорційного зростання надходжень від митних платежів і ДБУ відповідно. Лише у 2013 році відбувається незначний спад: надходження від митних платежів порівняно з 2012 роком впали на 6,03 млрд. грн, а загальні надходження до ДБУ зменшились на 6,82 млрд. грн. Такий спад можна пов'язати з воєнними діями, які охопили східні області України.

Аналізуючи таблицю 3, можна зробити висновки, що імпорт товарів та послуг протягом всього періоду перевищував експорт товарів та послуг. Зважаючи на той факт, що імпорتنі товари більш конкурентоспроможні це завдає збитків національному товаровиробнику, проте одночасно й, стимулює його до модернізації виробництва.

Використовуючи формулу для обрахування митного навантаження, яка виглядає як відношення митних платежів, зібраних до ДБУ, та номінального ВВП. Рис. 1 ілюструє помітне коливання рівня митного навантаження від 8 до 10%, тобто, відносно не значне.

Традиційно, аналізуючи стан надходжень до ДБУ, завжди порівнюють «планові» і «фактичні» показники. Однак вкрай важливо, щоб досягнення запланованого здійснювалося законними способами. Якщо згідно законодавчих норм має надійти, наприклад, тільки 100 млрд. грн, а плану – це 150 млрд. грн, то не слід шукати всі можливі шляхи для досягнення плану. Саме за

допомогою встановлення достовірних показників надходжень можливо ефективно проаналізувати результати їх коливань, опираючись при цьому на зміни, що відбулися в економіці.



Рис. 1. Динаміка митного навантаження з 2009 по 2016 роки

Як вже згадувалось раніше, В. Мартинюк розраховує коефіцієнт збираності митних платежів шляхом зіставлення фактичних і планових показників надходження до ДБУ.

За такого підходу, якщо аналізувати 2015 і 2016 роки, то коефіцієнт збираності по акцизному податку, ввізному миту та вивізному миту становить більше одиниці. Це свідчить про повне виконання планових показників і, навіть, перевиконання. Винятком є ПДВ, який у 2015 році зафіксував недозбираність до планових показників на 231,8 млн. грн.

На жаль, зробити ретроспективний аналіз збираності митних платежів в розрізі кожного митного платежу не можливо, оскільки відсутні дані за попередні роки, що, на наш погляд, становить велику проблему.

Також проаналізуємо особливості ведення міжнародної торгівлі в Україні на основі даних компанії Doing Business, яка започаткувала свою методологію аналізу легкості ведення бізнесу у 2006 році. Doing Business почала аналізувати

Таблиця 3

Зовнішньоторговий баланс України 2009–2016 роки

Роки	Номінальний ВВП за рік	Експорт товарів та послуг		Імпорт товарів і послуг		Сальдо (експорт-імпорт)	
		Млн. грн	% ВВП	Млн. грн	% ВВП	Млн. грн	% ВВП
2009	913345	423564	46,4%	-428860	-48%	-15296	-1,7%
2010	1082569	549365	50,7%	-580944	-53,7%	-31579	-2,9%
2011	1316600	707953	53,8%	-779028	-59,2%	-71075	-5,4%
2012	1408889	717347	50,9%	-835394	-59,3%	-18047	-8,4%
2013	1454931	681899	46,9%	-805662	-55,4%	-23763	-8,5%
2014	1566728	770121	49,2%	-834133	-53,2%	-64012	-4,1%
2015	1979458	1044541	52,8%	-1084016	-54,8%	-39475	-2,0%
2016	2383182	1174625	49,3%	-1323127	-55,5%	-48502	-6,2%

Джерело: [16]

Таблиця 4

Динаміка коефіцієнта збираності митних платежів у 2012–2016 роках (млрд. грн)

Митні платежі	2015 рік			2016 рік		
	План	Факт	Коеф. збираності	План	Факт	Коеф. збираності
ПДВ	138 996,1	138 764,3	0,9983	171 200,0	181 453,3	1,0598
Акцизний податок	20 229,7	22 756,2	1,1248	25 890,0	32 938,9	1,2722
Ввізне мито	37 422,0	39 881,0	1,0657	19 276,0	20 001,3	1,0376
Вивізне мито	245,0	419,8	1,7134	366,0	369,7	1,0101

Джерело: розраховано автором на основі даних [17]

міжнародну торгівлі з 2014 року. На основі даних, вказаних у табл. 5, можна сказати, що тенденції до покращення не спостерігається. Оформлення документів та прикордонний контроль при імпорті складає 312 дол. США, а при експорті 367 дол. США.

Таблиця 5
Ведення міжнародної торгівлі в Україні
з 2014 по 2016 роки

	2017	2016	2015
Легкість ведення бізнесу	80	81	
Рейтинг	115	110	
Час на експорт: прикордонний і митний контроль (годин)	26	26	26
Вартість експорту: прикордонний і митний контроль (дол. США)	75	75	75
Час на експорт: оформлення документів (годин)		96	96
Вартість експорту: оформлення документів (дол. США)	292	292	292
Час на імпорт: прикордонний і митний контроль (годин)	72	52	50
Вартість імпорту: прикордонний і митний контроль (дол. США)	100	100	100
Час на імпорт: оформлення документів (годин)	168	168	168
Вартість імпорту: оформлення документів (дол. США)	212	212	212

Джерело: складено автором на основі даних [18]

Таблиця 6
Порівняння ведення міжнародної торгівлі
в Україні, країнах ОЕСР та Європі
і Центральній Азії за результатами 2016 року

	Україна	Європа і Центральна Азія	ОЕСР
час на експорт: прикордонний і митний контроль (годин)	26	28	12
вартість експорту: прикордонний і митний контроль (дол. США)	75	195	150
час на експорт: оформлення документів (годин)	96	27	3
вартість експорту: оформлення документів (дол. США)	292	111	36
час на імпорт: прикордонний і митний контроль (годин)	72	26	9
вартість імпорту: прикордонний і митний контроль (дол. США)	100	202	115
час на імпорт: оформлення документів (годин)	168	26	4
вартість імпорту: оформлення документів (дол. США)	212	91	26

Джерело: складено автором на основі даних [18]

Список літератури:

1. Податковий Кодекс України [Режим доступу]: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
2. Митний Кодекс України [Режим доступу]: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>
3. Наказ Міністерства доходів і зборів України від 16.12.13 р. № 804 «Про затвердження Порядку справляння плати за виконання митних формальностей органами доходів і зборів поза місцем розташування цих органів або поза робочим часом, установленим для них».
4. Постанова КМУ від 18.01.2013 року № 93 [Режим доступу]: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/93-2003-%D0%BF/paran22#n22>

Якщо порівнювати вказані показники з країнами ОЕСР, Європою і Центральною Азією, то можна сказати, що по більшості показників ми відстаємо. Наприклад, час на експорт в Україні займає в середньому 96 годин, в той час як в ОЕСР всього 3 години, що менше в 32 рази. Аналогічна ситуація з імпортом, тільки розрив ще більший – 42 рази (див. табл. 6).

Крім того, в Україні підприємству для здійснення експорту необхідно оформити 8 документів, для чого часу витратити 29 днів, тоді як в країнах ЄС, наприклад у Франції, оформлюють лише 2 документа та витрачають 10 днів, у Грузії, відповідно, 4 документи та 9 днів (табл. 7).

Таблиця 7
Рейтинг субіндексу міжнародної торгівлі
України та окремих країнах ЄС у 2015 році

Країни	Документи для експорту (кількість)	Час на експорт (у днях)	Документи для імпорту (кількість)	Час на імпорт (у днях)
Україна	8	29	9	28
Франція	2	10	2	11
Польща	5	15	4	14
Грузія	4	9	4	10

Джерело: складено автором на основі даних [18]

Очевидною є потреба постійно орієнтуватися на кращих, зменшувати кількість документації, яку необхідно подавати, а також спрощувати сам процес оформлення.

Цікавим є той факт, що в Україні не існує єдиної методики аналізу ефективності адміністрування митних платежів, яка наприклад, функціонує в Росії. Тому вбачаємо наступним важливим етапом дослідження і формування методики адміністрування митних платежів в Україні.

Висновки і пропозиції. Проаналізувавши стан адміністрування митних платежів в Україні, слід відмітити вагому роль вітчизняних митних органів та митної системи в цілому у забезпеченні надходжень до Державного бюджету України. Протягом всього досліджуваного періоду найбільша частка в митних платежах припадає на ПДВ, що підтверджує його фіскальну зорієнтованість. Однак, на відміну від світових практик, митні платежі складають 2/3 доходів ДБ замість 1/3, що вказує на структурну нерівномірність розподілу навантаження. При цьому навантаження митних платежів відносно не велике, від 8 до 10% ВВП.

Комплексно оцінити ефективність митної справи в Україні досить складно оскільки не існує методики. Це актуалізує потребу розробки і затвердження методики розрахунку ефективності адміністрування митних платежів на державному рівні, що сприятиме прозорості діяльності митних органів.

5. Закон України «Про єдиний збір, що справляється у пунктах пропуску через державний кордон України» [Режим доступу]: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1212-14>
6. Світова організація торгівлі [Режим доступу]: <https://economics.studio/finansistam/svitova-organizatsiya-torgivli-49740.html>
7. Звіт про виконання Плану роботи Державної фіскальної служби України на 2015 рік [Режим доступу]: <http://sfs.gov.ua/data/files/131201.pdf>
8. Білецький А.А. Фіскальний та регулюючий потенціал функціонування митної служби України в умовах відкритої економіки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / А.А. Білецький. – Ірпінь, 2010. – 22 с.
9. Висновки щодо виконання державного бюджету України за 2009 рік [Режим доступу]: <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/16728123>
10. Висновки щодо виконання державного бюджету України за 2010 рік [Режим доступу]: http://www.ac-rada.gov.ua/img/files/Bulet_vykonan_DBU_2010.pdf
11. Висновки щодо виконання державного бюджету України за 2011 рік [Режим доступу]: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16740923/Buleten_vykon_budg_2011.pdf
12. Висновки щодо виконання державного бюджету України за 2012 рік [Режим доступу]: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16741935/Visnovok_2012.pdf&gws_rd=cr&dcr=0&ei=v-DxWZ-QDIOFgAbmr5yoCQ
13. Висновки щодо виконання державного бюджету України за 2013 рік [Режим доступу]: 195.78.68.18/minfin/file/link/404609/file/Budget%20of%20Ukraine%202013.zip
14. Висновки щодо виконання державного бюджету України за 2014 рік [Режим доступу]: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16745880/Bulet_vykon_DBU_2014.pdf
15. Ціна держави [Режим доступу]: <http://www.cost.ua/budget/revenue/>.
16. Минфин [Режим доступу]: <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/eximp/>.
17. Звіт Рахункової Палати «Про результати аудиту ефективності виконання органами Державної фіскальної служби України повноважень у сфері державної митної справи та боротьби з правопорушеннями під час застосування митного законодавства»: Київ, 2017 р.
18. Doing Business. Оценка бизнес регулирования [Режим доступу]: <http://russian.doingbusiness.org/custom-query>

Новик Е.И.

Университет государственной фискальной службы Украины

ДИНАМИКА ТАМОЖЕННЫХ ПЛАТЕЖЕЙ В ФОРМИРОВАНИИ НАЛОГОВЫХ ПОСТУПЛЕНИЙ

Аннотация

В статье проанализированы поступления в государственный бюджет Украины в целом и таможенных платежей в частности. Определено долю таможенных платежей в ГБУ, что составляет около 40%, что не соответствует мировым нормам. Пришли к выводу, что остро встал вопрос об утверждении методики расчета эффективности администрирования таможенных платежей на государственном уровне обеспечить прозрачность деятельности таможенных органов.

Ключевые слова: администрирование, таможенные платежи, законодательство, государственный бюджет Украины, статистические данные, эффективность.

Novik O.I.

University of the State Fiscal Service of Ukraine

DYNAMICS OF CUSTOMS PAYMENTS IN FORMATION OF TAX REVENUES

Summary

The admission to the state budget of Ukraine in general and customs payments in particular have been analyzes in the article. The share of customs payments in the State Bank of Ukraine was determined, which is about 40%, which does not comply with world standards. We done conclusion that the issue of approving the methodology for calculating the efficiency of administering customs payments at the state level was acute, ensuring the transparency of the activities of customs authorities.

Keywords: administration, customs payments, legislation, state budget of Ukraine, statistical data, efficiency.